

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbrydelsesskrift

til

den offentlige Examens

i

Borgerdydkolen

i Septbr. 1818.

Om Skoleopdragelse. — af Christian Flor, Cand. Theol., Lærer ved Skolen.

K i s b e n h a v n .

Trykt i det Schulhische Officin.

Statens pædagogiske Studiesamling
København

Om Skoleopdragelse.

Naar vi af en rigtig Opdragelse fordre en harmonisk Uddannelse af alle de menneskelige Evner, ville uden Lovol de Kleste heri være enige med os. Ikke at tale om, at det næsten er umueligt for Forældrene at kunne bestemme, til hvilken borgerlig Forretning i Staten deres Son er bedst stillet, forend hans Evner endnu ere udviklede; vilde de ikke engang ved en eensidig Anvendelse af Drengens Kræfter maae deres Maal, at faae ham til en desto dygtigere Mand i sit Fag. Staten skal ikke være en Massine, og den enkelte Borger ikke en Tap eller et Hjul; men den skal være et levende Væsen, som bestandig kan hæve sig til en høiere Guldkommenhed, og dens Borgere maae see klart og tydeligt deres Maal, maae osie funne skjelne Forholdene i hverandres Virksomhed og vide at agte Brudrenes Hærd. Ellers vilde ogsaa Mennesket fortabes for Borgerens Skyld, og jo mere Statsselskabet steg i Guldkommenhed, desto nærmere vilde Menneskeheden komme sin Grav. Tidligt maa deraf Drengens Interesse vækkes for alt det Gode, tidligt maae alle hans Kræfter uddannes, for at kunne virke til dets Udbredelse. Forst da kan han i den modnere Alder med Besindighed vælge den Plads i Staten, hvor han bedst kan arbeide til sin egen og sine Medmenneskers Lyksalighed. At see, paa hvilken Maade Skoleopdragelsen kan lede til dette Maal, kan hverken være Forældre eller Elever ligegyldigt. De kunne da med større Sikkerhed og Iver understøtte Skolens Bestræbeler, naar de erkjende disse for gode og rigtige.

Mennesket maa funne indsee, maa ville nyde og udbrede, hvad der er sandt, skjont og ædelt. Disse tre Begreber ville ikke antyde noget aldeles Forstjelligt: hvad der er sandt i sin Grund, er ogsaa skjont i sit Udvortes, og hvad det er ædelt i Handlingen, er ogsaa sandt og skjont. Vi bruge denne Inddeling, fordi man i Anvendelsen maa adskille det, der, i sig selv Et, yttrer sig paa forskellig Maade, og vi ansee ingenlunde denne for den eneste rigtige, men blot meest overeensstemmende med vor Forestillingsmaade. At opdrage er altsaa, saa meget muligt at gjøre Forstanden lys, Phantasien levende og Hørselen reen. Alle Dele maae lige uddannes: ellers bliver jeg meer eller mindre Sophist, Phantast eller afmægtig folksom. Ved at udarbeide den ene af disse Evner, virker man naturligvis ogsaa paa de andre; men førstikt maa man dog besatte sig med hver især, og Spørgsmaalet bliver altsaa: hvorledes?

En Opdragelse uden Ledning og Undervisning er ingen Opdragelse: det er blot en Støden og Skumplen af Omstændighederne, som snart kan vække, snart slove Drengens Kraft, oftest mislede den. Der maatte udfordres et Liv af flere Sekler, for at man kunde være sikker paa, at han endelig af egen Erfaring om det Gode og det Onde valgte høint. Opdragelsen skal netop forkorte ham denne Vei. Saal overordentlig viktig en Indflydelse endogsaa Barnets Behandlingsmaade i de første Aar har paa hans senere Danmarks og Karakteer, kunne vi dog ikke egentlig her indlade os i denne, da vor Hensigt er at tale om Drengens Skoleopdragelse. Som Barn er og bør han være meest overladt til Moderen. Legemlig Pleie, Ømhed og Skaansomhed med, skjondt ikke Estergivenhed for hans Unoder og Uartigheder behøver han, og det kan kun Kvinden yde ham. Hun erindre blot, at hans aandelige Kræfter ikke ere udviklede, at det er hans physiske Styrke, som arbeider i ham, som driver ham til Virksomhed: dersor ansee hun ikke den Ødelæggelsesdrift, der er hos Barnet, for Ondskab. Trangen til physisk Virksomhed lede hun rigtigt: en anden Drift hos Barnet hjælper hende dertil, Esterliguelseslysten. Legemet skal meest uddannes, styrkes og hærdes: faae vi sidenefter en svag, sygelig Dreng for os, vide vi knap, hvorledes vi skal bære os ad med ham. Lad ham tumles og færdes, saa meget han lyster. For tidligt maa man ikke proppe Kundskaber i ham: han forstaer dem saa ikke alligevel, og i sit syvende og ottende Aar lærer han i een Maaned, hvad man ikke kan lære ham i tolv, naar han er tre, fire Aar. Leilighedsvis kan han faae Meget

at vide; thi som Barn betragter han Alt, vil have Besked om Alt. Men man erindre ogsaa, at kun saalænge man forstaaer at vedligeholde hans Interesse, er han opmærksom: det Methodiske genererer ham. Det er sjælden, at en god og fornuftig Moder ikke uden Haardhed kan lære sit Barn at læse: Ingen kan det saa godt som hun. Haardhed mod Barnet giver det ikke Forstand, men Stridighed, Kunsthed eller Frygtsomhed. Imidlertid maa det ikke vønnes til Egensindighed, ikke foies i det Onde og Urimelige. Jo ældre Barnet bliver, desto mere maa det sole, at det har en Øvrighed: ellers vil i Fremtiden baade de guddommelige og menneskelige Love trykke det. Ere Forældrene fornuftige, og give Grunde, hvor Barnets Stemning tillader det; erkjender det villigt deres Authoriteter. Ere de det ikke, disputerer det med dem, og saa seer det kuns misligt ud med dets Fremtid; thi den villige Lydighed mod Forældrenes Willie skal være Spiren i det til tilkommende Karakteerfasthed. At indgive det Agtelse for Forældrenes Willie altsaa, og at Moderen ved sin Kjærlighed og Blidhed udvikler Spiren i det til Høelse, og at Legemet bliver sundt og stærkt og smidigt, er det vigtigste i den Alder. Phantasien uddanner Barnet mere i Stilhed for sig selv, ellers, om man saa vil, Omstændighederne nære den; kun at den ikke quæles, blot ledes. Dog Barnets Behandlingsmaade lader sig endnu meget vanskeligere underkaste nogen Theorie end Drengens. Kvinden er ikke heller Elsfer af Theorier: det er godt; ellers kunde set den udtenke Methode fordrerve, hvad ellers kan blive godt. Hendes naturlige Høelse og sunde Dommekraft lede hende som oftest rigtigere end vor Philosophie kan det. Vi lade det altsaa beroe med, hvad vi herom have sagt, og gaae videre.

Drengen er omtrent otte Aar: han kommer i Skole. Dette ansee vi for bedre, hvad Dreng angaaer, end privat Veiledning, da det bestandige Liv, som Samlingen giver, kan gjøre Undervisningen mere frugtbringende, og Drengenes indbyrdes Opdragelse er næsten lige saa vigtig som de Eldres. Den anden Fordeel ved Skoleopdragelsen, Besparelsen, er som oftest tvingende, og behøver altsaa ikke engang at omtales. Vi mindes Maalelet for hans Opdragelse. Altsaa skal han have et sundt Legeme og en sund Sjæl. Det første erhverves ved hvad man falder Gymnastik, som methodisk Øvelse betragtet; det sidste ved Videnskab og Kunst. Vi maae tale om hver især.

Nødvendigheden af at have et sundt Legeme, naar man skal være hvad man kunde og bør være, er let at indsee. Med svækkede og ødelagte Sandser kan man hverken modtage Meget eller rigtigt, og igjennem disse gaaer vor Nydelse og Erfaring. Hvorfor skulle vi undvære saa mangen Fornøjelse i Livet, naar vi ikke behøve det? Hvor mangelfuld bliver ikke vor Erfaring, og deraf ogsaa vor Kundskab, naar for Exempel Dine og Ører ofte nægte at gjøre os deres Tjeneste, eller og gjøre den slet? Hvor meget hindres vi ikke derved i vores Virksomhed? I midlertid, de enkelte Sandseredskabers Ødelæggelse er endnu ikke det værste; hele Legemets er værre. Vi ville ikke tale om, hvor mange Goder og Behageligheder man maa unddrage sig; men blot tænke paa, hvor ofte man derved bliver standset i sit Arbeide, og hvor slet oplagt som oftest Sjælen er til sine Funktioner, naar Legemet feiler noget. Det dører ikke allene vor Sandskraft, men svækker endog vor Moralitet. Der er Intet, der i den Grad gjor Mennesket modlost, som Farbet af Sundheden, og sandelig! Manden behøver meget Mod for at leve og virke godt i Verden. Den Svage maa rette sig efter Andres Meninger, tor ikke rigtig vise sine Handlinger og Tanker, naar de stede an mod Mægtigeres Fordomme eller Interesse, fordi disse kunde skyde ham bort og undertrykke ham, og han skjæller da for sin hjælpeløse Tilstand. Han bliver mistænklig, fordi han føler selv, at han mangler Kraft, og troer eller endog mærker, at Andre føle det samme, og han frygter nu, at de skulle benytte sig deraf. Og hvor ofte er Retfærdighed forbunden med Mistænkelighed? Den kan ikke engang være det. Alt dette har man altid meget vel indseet, og i vor Tidsalder har man desværre for tit følt det. Rigtigheden altsaa i tidligt i Ungdommen at afværge en Kraftløshed i Manddommen ville neppe vore Samtidige bestride. Kun blive her nogle Spørgsmaaale at besvare: skal det drives som Kunst eller blot som Legemsbevægelse? Dernæst: hvorvidt skal det overlades til Forældrene og Drengenes egen Drift selv, og kan og bør Skolen dermed besatte sig?

Da Hensigten med Opdragelsen egentlig er at danne Drengens Land, fordi jo mere fin, jo mere dannet Menneskets Land er, desto renere ere hans Ideer, desto ædlere hans Følelse, desto renere, ædlere og varigere altsaa hans Nydelses, og desto rigtigere og sikrere hans Virksomhed for sine Medskabninger; bliver Hensigten med Omsorg for Legemet naturligvis at søge at gjøre dette saa dueligt som muligt til at opfylde Landens

Fordringer: Legemet maa altsaa ikke undvikles paa Ejælens Bekostning. Nu er det vist nok, at, hvor Legemet er aldeles sundt og fejlfrit og Ejælen levende, munter og modig, der staer huint fuldkommen til dennes Ejendom, udforer let dennes Fordringer. Enhver veed af egen Erfaring, hvor meget han kan gaae, hvor hurtigt han kan løbe, hvor let han kan springe, naar han er ret levende stent, naar Interesse for at faae Tingene gjort bringer ham til at glemme Vanfæligheden eller Faren. Deraf folger, at, hvor jeg kan bibringe Ungdommen denne levende Stemming, der behøver jeg blot at sørge for dens Legeomstundhed. Dette er Tilfældet i Skoler, mindre ved privat Undervisning, hvor Kameradskabet er borte eller ikke saa stort, og hvor altsaa snarere en Ansættelse til gymnastiske Øvelser er nødvendig. Vi forudsatte her for et Diblik, hvad vi siden skal søge at bewise, at Skolen ogsaa bør antage sig Omsorg for Legemet. Det gaaer Drengen med hans Legeme, som den Voxne med hans Ejæl. Vil jeg som Voxen gjøre mig bekjendt med en Videnskab, behøver jeg ingen Lærer, eller, om jeg endog gjør det, saa seer jeg bedst selv, hvor og hvorledes jeg trænger til hans Undersættelse, og spørger selv. Saaledes med Drengene: giver man dem blot Lejlighed til at øve deres Legeme, finde de meget godt selv ud af det paa bedste Maade. Hvor man kan være sin egen Lærer, ønsker man nødig at være afhængig af nogen: men arbeider friere, mere overensstemmende med sine egne Kræfter. Naar vi nu dertil betænke, at ved en gymnastisk Undervisning kan fun nogle Elever være bestyrtede ad Gangen, i andet Tilfælde alle; saa synes at følge, at det onskeligt for en Skole var at have en stor frie Plads, forsynet med alle Arter gymnastiske Øvelsesredskaber, som kunde overlades Drengene til frie Raadighed. Hvorfor alle Arter gymnastiske Redskaber? fordi disse skulle være en Copie af alle de forskellige physiske Hindringer i Naturen, som vi ønske at overvinde. Kunde denne Plads ligge ved Soen for Svømmings og Legemets bestandige Reenligheds Skyld, kunde Skolen i denne Henseende ikke ønske sig mere, og Drengenes Glæde vilde være ubeskrivelig. Opsigt af een eller flere Lærere maatte naturligvis finde Sted, for at have Die baade med deres Sundhed og deres moraliske Karakteer: og, var nogen af disse Lærere selv kyndig Gymnastiker, saa var det saa meget desto bedre; kun maatte han ikke glemme, at han her ikke skulde være Lærer i Ordets giengse Betydning. Men vilde ikke mangen Een, naar han var fri for Lærerens Evang, unddrage sig disse Øvelser og krybe i Krogene?

Maar den Feige og den Dorste kun ikke sik Opsynsmandens Medhold, vilde nof hans Kammerader trække ham frem paa den bedste Maade: dertil er der i Drengenes Gemyt for megen Satire, for megen Ubarmhjertighed med Coionerie. Den Sygelige maa Læreren give Raad og Hjælp. En Times Tid om Formiddagen og een om Eftermiddagen vilde have de hærligste Virkninger paa Drengene i alle Henseender. Skulde nu dette Par Timer henlægges til den egentlige Skoletid, eller skulde man tillade Drengene at komme saa tidligt og gaae saa seent, de selv vilde? Det første synes rigtigst, deels for Opsynets Skyld, deels for at node de daarlige Dreng til at være med. Kunde ikke saadanne Øvelsestimer bekvemt lægges ind imellem den videnfæbelige Undervisnings Tid, maatte derfor ligefuld et Øbarteers Tid her overlades dem. Fire Timer i Træk kan umuelig en Dreng være opmærksom. Node ham til at sidde ubevægelig, med Binene i Bogen eller paa Læreren, er det letteste af Verden; men derved er ingenlunde Opmærksomheden skafset tilveie. Man maa fornødig øconomisere med Tiden, men ligesaalidt her som med Penge være gjerrig.

Hvorfor skal nu Skolen, som vi forudsatte, paatage sig denne Omsorg for Lege-mets Sundhed, og ikke overlade det til Forældrene og Drengene, siden vi paastaae, at Naturen selv driver disse dertil? Det er unægteligt, at paa Skolepladsen røre de sig langt mere end ene eller selvanden hjemme i samme Tid: Kammeraderne mangl. Imidlertid ligger endnu en vigtigere Fordring til Skolen deri, at Eleverne som oftest savne enten Lejlighed eller Tilladelse, i Sædeleshed i en Bye som Kjbenhavn. De fleste Forældres Omstændigheder node dem til at boe indfrænket. At støje og fare omkring i sine Værelser, hvor endog oftest de Ældre tillige befinde sig, generer disse, ødelægger Meubler eller truer dermed: Verten eller Huussfolkene nedenunder tillade det ikke. Gaardsrum er der sædvanlig intet af, ofte ikke til Drengenes Disposition, og hvor de endogsaa kan have Tilladelse til at afbenytte Gaarden, kan ofte Forældrene ikke tillade deres Børn at være der, fordi den allerede er taget i Besiddelse af andre uartige Børn eller usædelige Tjenestefolk, hvis Selskab maatte fordærve dem, og stundom ogsaa gjor det Kort, tusind Bansketheder, som ikke godt lade sig overvinde. Dertil kommer stundom Forældres og Foresattes Særheder og Brantenhed og Uforstandighed, som forbyde, hvor Forbudet dog ikke var nødvendigt. Det er nu vel her som oftest Elsfældet, hvor Huusfader-

ren eller Moderen ikke er Tyran, at Naturen gaaer over Optugtelsen, at Drengene sige fuldt siste og larme. Men saa godt som dette endog kan være for Sundheden, hvor skadeligt ikke for Karakteren, at Forældrenes Billie ikke agtes? Alt dette er uimodsigeligt, thi Erfaring paasaaer det. Dersor bør ogsaa Skolen tage sig af Omsorg for den lejemlige Sundhed. Men desværre, ikke sjeldent er det Skolen alveles en Umuelighed at anstaae sig et passende Locale. Her er altsaa Intet videre at gjøre. Hvor det er Tilfælde, bliver det absolut Pligt for Forældrene, at overvinde saavidt muligt de Vanfæligheder, der lagge sig i Veien, for dog at bidrage Deres til at befrie deres Born fra de Legemsvhægder, hvorfra de saa ofte have følt sig selv nedstemte. At dog alle Forældre hellere vilde see frie, muntere, sunde Born omkring sig, end forkuede, mismodige, blege Stakkler!

Een Indvending maa besvares: hvorfra tager man Tiden? thi den videnskabelige Undervisning maa ikke forkores. Hertil svare vi ligesrem: Tiden maa skaffes. Men den kan det ogsaa. Naar Opholdet paa Skolen faaledes forlænges, bliver Tiden hjemme kortere: det er unægteligt. Men Motion skal Drengen have, og vil have den, og, vil han det ikke, saa burde han ville. Han kan dog ikke læse hele Dagen igjennem, i Skoletiden og udenfor samme: det kan han kun holde ud for en Tid, og Erfaring lærer ogsaa, at han i Almindelighed tager sig Hritid, enten han maa faae den eller ei. Naar nu Drengen er sund og frisk, er han langt mere munter og levende, fatter lettere, lærer hurtigere, sover ikke ind over sin Bog, hverken med aabne eller lukkede Øine: han har ogsaa da med mere Lib og Opmærksomhed fulgt Lærerens Foredrag i Skolen og husker altsaa mere deraf. Hvad de Enkelte angaaer, som med slet Hoved af Naturen forbinde menigen Skikkelse, og opoffre al deres Tid paa deres Lexier, saa maae de hellere blive tilbage i Videnskaberne end i Sundhed. Sande Videnskabsmænd blive de derfor ligesaa lidt, og maafee endog Legemsbevægelse snarere kunde vække dem: Glid og Værlighed skal udgjøre deres Værdie som Borgere i Staten, og den er ikke ringe. Desuden erindre man een Ting om Læsen paa Lexier. Netop i Skolen er Foredraget som oftest faaledes, og bør ogsaa være det, at stræng Opmærksomhed paa Stedet gjor næsten Alt: hjemme behoves kun at anvendes Tiden Tid, og denne Opmærksomhed ophjælpes netop ved et

fundt og muntert flydende Blod. Derfor vil ingen lunde Hukommelsen, der saa meget
 som muligt bor skærpes i den Alder, blive forsømt: den øves og styrkes langt bedre
 ved at grundes i Interesse og Opmærksomhed end i en sandsebles evig Gientagelse. At
 der altsaa i Tid ikke tabes, men i Grunden vindes, troe vi at have bevist. Dog maae
 derfor Forældrene ikke mindre være opmærksomme paa, at deres Barn ikke hendsse deres
 Tid, det vil sige, vaage og sove paa een Tid. Saade Døvre og Klittige ere paa denne
 Maade udsatte for at forspilde deres Sundhed. Hine sidde ofte hele Aftener paa en Stol,
 uden at lege, uden at arbeide, uden at tage Deel i Samtalen. Det maa paa ingen
 Maade tillades dem, og deres Foresatte hjemme maae af al Magt understotte Skolens Be-
 stræbelsler for at bringe Liv og Hlid i dem: uden dette kan Intet udrettes, og for hver
 Time, de saaledes sidde hen i Orkeslosched, synke de i Forstand og Moralitet. Den Ar-
 beidsomme ødelægger sig ikke helden paa en anden Maade. Han sidder og kæmper med
 Sovnen for at fravinde den en Time eller to, marker helden, at han fast Intet udretter
 derved, og soler først bagefter, at hans Helbred er ødelagt, og at han slipper bedst der-
 fra, naar et halvt Aars Afholdelse fra Arbeide kan slappe ham Sundheden igjen, hvorved
 han nu har tabt meget mere end det, han vandt ved at tilsidersette, hvad Naturen for-
 drede. Til at indsee dette skal Erfaring, som Drengen ikke har, der altid soler paa sine
 Kræfter; og derfor bor Forældrene være yderst paapassende i dette Punkt. Drengene bor
 i Seng Klokket ti, og sove syv eller otte Timer; saa due de til at arbeide, naar de ere
 oppe. At Selskabet hos deres Forældre ellerude varer til Klokket tolv, maa ikke for-
 mindse Drengenes Sovn. Hvad kommer det dem ved? de skal ikke være Kavallerer.
 Dog, en enkelt Undtagelse ødelægger dem heller ikke strax, men hvorfor tilstede den uden
 Nødvendighed? Vil man anføre sine Sonners Exempler paa, at sliig Mangel paa Mo-
 tion, sliig Afkortning af eller utidig Rydelse af Sovnen ikke er saa farlig, som man uds-
 kriger det for, saa betænke man, at man ikke har set dem som Mænd, og vil man bes-
 raabe sig paa Erfaring med sin egen Person eller andre Vorne, saa vide vi vel, at Sund-
 hed kan forspildes og tilbagevindes, men vi vide ogsaa, at, naar man taler om praktiske
 Ting, da har han suarere Ret, som dommer efter nogle hundrede Exempler, ja en heel
 Tidsalder, end han, som slutter af en enkelt Erfaring.

At Dands, Hægtning, Aldning o. s. v. ikke kan fordres af Skoleundervisningen efter vore Principer, seer man af det Foregaaende. Slige Øvelser angaae jo ikke egentlig Sundheden og den ugeneerte Brug af Legemet. Saal uskyldige, ja, fornuftig tagne, endog gavnlige disse kunne være, maae vi derfor overlade det til den enkelte Elevs Stilsling, hvorvidt denne tilsteder ham at tage Deel heri. I Skolen kan kun det Nødvendige og Nyttigste anvendes.

Vi gaae over til det, som mere umiddelbart har Indflydelse paa Sjælens Dansevælse, Videnskab og Kunst. Hvor i adskille nu disse sig fra hinanden? Videnskab virker umiddelbar paa Alanden, Kunsten gjennem Sanderne: huin er mere aandelig, denne mere menneskelig. Efter dette hører Poesien til Videnskaben. Men efter en anden Definition fremstiller Videnskaben det Sande, hvad der i Virkeligheden existerer eller har existeret; Kunsten derimod det af Mennesket selv Skabte: dette er den almindeligste Anskuelse, og efter den bliver Poesien ikke Videnskab. Men ogsaa denne Definition har sine Vankeligheder. Naar Digteren fremstiller historiske Facta paa sin Vis, det vil sige, udelader Noget, hæver og sænker Personer og Begivenheder, eftersom de have Interesse for ham, men siger dog ikke Andet, end hvad der virkelig er sandt; er han da Digter eller Historiker, Kunstner eller Videnskabsmand? Og alligevel er det en Umuelighed at tænke sig, at Historikeren set ikke skulde give Andet end de blotte Facta, set Intet af sin egen Individualitet: han maa jo i det mindste vælge blandt Begivenhederne, og hvoraf konnumer saa hans Valg? hvorpaa stætter sig hans Kritik? dog fra hans Personlighed. Hvo er da nu meest Historiker, Digteren, der i Begivenhederne saae et Heelt, og derefter beskrev, eller Kronisten, som seer kun de enkelte Facta med deres nærmeste Aarsager og Vorfninger, uden at kunne satte dem i et Heelt, og som alligevel umueligt kan lade sin Individualitet væreude af Spillet? Videre: ere Maleren og Billedhuggeren ikke længer Kunstnere, naar de ganske troe i deres Fremstilling folge Historiens Beretning? er Portraitsmaleren ikke Kunstner? Hvorledes rede vi os ud af disse og flere Spørgsmaal? En tre die Definition lader sig tænke, at Videnskab var Fremstillelse af Tankernes Gang, egentlig Speculation, Kunsten en Fremstillelse af Livet eller Erfaring. Men hvad hjalper det? thi er Tanken ikke ogsaa Liv, det indre? kan jeg sammenkjede Tanker uden Phans

tasie? hvad er Tanken selv Undet end et Billede i min Phantasie, naar jeg ikke vil have det paa Tavlen, som Mathematikeren? Hvad er Undersogelse af Sandhed Undet, end at stille Billederne af mine forskellige Erfaringer sammen i min Phantasie, og nu see, om de ikke modsigte hinanden, om de stemme sammen og staae i en ordentlig organisk Forbindelse? — Lader os ikke vorde forstyrrede, ikke mismodige over disse Indvendinger og Modsigelser, som allevegne mode os, naar vi skarpt ville assætte Grænden imellem Videnskab og Kunst. Det gaaer os her, som overalt: noie begrændse, hvad der virkelig er, virkelig lever, kan vi ikke; thi det Levende maa jo altid forandre sig. Man siger: Lignelsen halter. Man kan sige det samme, maaſke med større Foie, om Definitionen: og huun har dog dette forud, at den kun beskeden antyder sig som et oplysende Exempel, medens denne vil begrændse Tingene, og give os dens eget Væsen. Naar Forstanden utrætelig forfolger Tingene og Begreberne, og vil drive dem ganske ud af deres Sammenhæng med andre, for noie at beskue deres Grænder, - og saaledes see, hvad de ere i og for sig selv; saa vide de sig ud i det Uendelige og tabe Form og Skikkelse, fordi denne netop kom af denne Forbindelse, af dette Tilbagetryk af de andre. Det er omrent som naar vi, for at vide, hvad et Menneske egentlig er, jog ham ud i et lufttomt Rum: alle hans Fibre og Kar vilde springe, og Mennesket var forsvundet. Men naar vi ikke ville drive det til det Yderste, kunne vi meget vel ſjælne imellem Tingene i den virkelige Verden og imellem Begreberne og Ideerne i Tankernes. Vi ville derfor uden Engstlighed holde os til den almindelig antagne Adskillelse imellem Videnskab og Kunst. Kunſtneren ſkaber ſelv, Videnskabsmanden giver Tingen som den er: Kunſtens Maal er det Skjonne, Videnskabens det Sande. Begge forene sig tit i eet Værk: ſkal det endelig benævnes efter een af Delene, saa lad Overvægten bestemme det; vi finde da vel ud af, om et historisk Værk er Poesie eller Hifiorie.

Før nu at inđee, hvorledes Videnskab og Kunst bedst kan bibringes Ungdommen for at danne den, maa vi erindre, at det, der egentlig ſkal blive til en Deel af os ſelv, maae vi nyde. Legemer maa ſpise og fordoie den Køde, der ſkal forvandles til Kjød og Blod. Saaledes med Gjalen: for at Musikken ſkal kunne forædle Menneskers Foelſe, maa han virkelig have følt ſig oploftet, opmuntræt eller hensincitet ved dens Toner: for at Hiftien ſkal nyte, maa han virkelig have følt sig begejstret ved at høre eller læse den store

og ædle Mands Liv, følt Uffhe og Rædsel for Niddingens Værk; det philosophiske Raissonnement, som skal have Indflydelse paa mit Liv, maa jeg have følt Sandheden af, ikke blot været udygtig til at modsig. Saa vist som man ved al Undervisning maa gaae ud fra denne Sætning, maae vi dog her søge at undgaae Misforstaelse. Man kunde troe, at det da var den sande Undervisning, hvor Drengene hele Tiden styrtedes fra den ene Videnskab i den anden, og man kunde maaßke endog fordre af Larerne, at de skulde udrette dette, eller, naar vi svarede, at dette var umueligt, ansee vort Princip for falskt. At det i sig selv er en Umuelighed, da Sjælen paa denne Maade snart vilde tabe sin Spændkraft, er ikke vanskeligt at fatte; men det er ikke altid, at vi ved første Øiekaſt see, at det Umuelige er ikke heller onskeligt. Fordi en Forestilling har gjort forſte Gang Indtryk paa mig, er den endnu ikke blevet til min Eiendom saaledes, at den virkelig kan have Indflydelse paa min Aand for Fremtiden: dertil hører Tid. Jeg maa undersøge dens Sandhed paa de forskellige Gjenstande, som møde mig i Livet. Jeg maa forsvare den mod de Indvendinger, som mine Levnlige opkaste, fordi de ikke have modtaget de samme Ideer, fordi jeg ikke klart kan fremstille min Menning, da jeg mangler Overblik, fordi de ikke gjerne vil belæres og mestres af deres Eigemand. Disse Indvendinger maa jeg besvare: derved nodes jeg til at betragte disse Forestillinger anvendte paa forskellige Tilfælde, da jeg ikke vil opgive dem; thi jeg betragter dem allerede som mine egne, og har i Grunden ogsaa følt deres Betydning. Kan jeg nu forsvare mig, saa bliver jeg fast i mine Menninger, bliver nu virkelig overbevist: jeg kan iværksætte dem, kan uden Vækken handle derefter. Kan jeg derimod ikke forsegte Sagen; saa har jeg enten ikke forstaet hvad jeg hørte, eller det var falskt, og i begge Tilfælde bor jeg af med det, der for mig kun var Talemaade. Saaledes udarbeider jo enhver af os Voxne sine tanker og Forestillinger, og bliver ved dem, indtil Omstændighederne bringer os paa et højere Standpunkt, hvorfra vi kunne betragte Tingene, og saaledes videre. Det gaaer Dren- gen ligesaa, kun, at det her gaaer hurtigere. Hvert Dieblik maa man altsaa ikke ved nye Ideer søge at styrte de foregaaende: een Hovedforestilling maa for en Tid besjæle ham.

Vi tale først om Videnskaberne, og her kunne vi være saa meget desio kortere, som alle Skoler omrent alt udføre, hvad der kan blive Resultaterne af vores Undersøgelser.

I Videnskaberne sjælne vi imellem de historiske og philosophiske. Historie og Geographie ligge under hine, Mathematik (hvor til Regning), Moral og Religion under disse; Sprogstudium under begge. Vi sae naturligvis her kan om Videnskaberne, forsaavidt de kunne medtages som Skoleunderviisning.

Betrugte vi først Historien, saa opstaaer strax disse Spørgsmaal: hvorfor skal alle Drenge lære Historie? og hvorledes kan den blive et Dannelsesmiddel for denne Alder? Der er vel neppe noget Studium, der saa i sine saldende bidrager til Menneskets Dans-nelse som netop dette; thi det er jo en Fremstillelse af den menneskelige Aands Udvikling i alle mulige Retninger, baade i det Gode og Onde, det Skjonne og Hæslige, det Sande og Falske, og det er jo dette evig vekslende Malerie af den menneskelige Virksomhed, som vi alle ville see og føle. Maar vi betænke, at det er Maalet for Menneskets Uddannelse at interessere sig for Alt og at udbrede denne Interesse til sine Medmennesker, baade i det private Liv og i hans egentlige Kald, hvor middelbart endog dette ofte synes; naar vi betænke, at Menneskets Lykkelighed bestaaer i Feelsen af denne Kjærlighed for vores Medskabninger: saa ved man næsten ikke hvad man skal sige, naar man skal tale om Historiens Mytte og Fornoielse, som alle Mennesker selv erkjende. Det er omintrent det samme som at holde en Lovtale over Livet til den, som lever lykkeligt. Men lidt mere uenig funde man maaske være om, hvorledes og hvor meget der skal bibringes Ungdommen, naar denne ikke skal opdrages til nogen særegen Stand. At ogsaa i dette Punkt Skolen har et udmarket Fortrin for den private Underviisning, sees let. Her kan Læseren langt mere vedligeholde Liv i sit Foredrag end hos den Enkelte, fordi denne kan ikke interessere sig for alle de Begivenheder, han hører, men blandt en Samling af Mange med forskellige Anlæg, Tilboieligheder og Karakterer kan vanskelig nogen Green af Mensneslivet være uden Interesse for Alle, naar det ellers blot kan fattes af denne Alder. Maar nu Drenge ikke er underkuet ved en Evang, som hverken den huuslige eller Skolens Opdragelse næsten mere ejender til, ytrer han altid levende sin Deeltagelse, sin Glæde eller sit Mishag for hvad Menneskene virkede og leed, og dette er ikke uden betydelig Indflydelse paa Kammeraderne, og hvad Virkning Deeltagelse fra Tilherernes Side har paa den Foredragende, ved Enhver, der blot har forsøgt at meddele en Aanden Moget. Saaledes er her meget mere den bestandige Vexelvirkning, der gjensidig forhoier Livet. Det

mundtlige Foredrag er her, som allevegne, det meest levende, det meest vækkende. Ved at fortælle Andre, hvad der har interesseret os selv, føle vi denne Interesse paa nye, og den maa bestandig oplives, jo mere vi see, Tilhorerne sympathisere med os. Den Unge sætter sig saa gjerne ind i den Eldres Ideer og Følelser, for hvis Hoved og Hjerte han har Agtelse: han seer og føler deraf let det, som han af Lærerens Miner, Udeladelses, Domme og hele Foredrag seer foregaae hos denne. Han spørger undertiden og gør Indvendinger, og i dette Diblik er det ikke af smaalig Myggerrighed eller Doveneskab eller Chicane, og kan deraf besvares med Grunde; thi her vil han høre dem, her gjøre de altsaa Virkning. Saaledes er det ikke vanskeligt at sætte Eleverne ind i det Liv, man skildrer dem: de følge let Xerxes fra Asien, kjæmpe mod ham ved Thermopylae, ved Salamis og Plataea; de følge Nordens gamle Fædre paa deres Soetoge, sidde blandt dem ved deres Gilder og lytte til Skjaldenes alvorlige Kvad; de famle i Middelalderens Mørke, men føle sig underlig henrevne af Riddersnes eventyrlige Bedrifter, af de Frommes inderlige Troe, og gyse ved de Laster, som snege sig om i Mørket. Er det ikke saaledes, at Historien skaffer Nydelse og i samme Diblik gør Indtryk, som ikke udsllettes af Karakteren, om endogsaa Omstændighederne ved Begivenhederne svinde af Huskommelsen? — Man troe ikke deraf, at alle Begivenheder skal udvikles for dem i det Småa. Drengene seer meget mere end Manden i det Store, fordi Erfaringen, som skal udfylde Omridsene, mangler ham: det Småalige interesserer ham aldrig, fordi han ikke mægter at se dets Forbindelse med det Store. Kun den store Mand altsaa ønsker han at kjende i hans hele Liv, kun de store Begivenheder ønsker han noie at kjende. Og dommer Drengens Smag her ikke rigtigt? det er dog i Grunden ogsaa det, vi ønske at see, kun at vi have mere Sands for at kjende de smaa Omstændigheder, som bleve Ansædningerne dertil. Men han skal jo deg opdrages til at naae os? Det seer ogsaa, men gradvis: hvert Åar bliver han ældre og forstandigere; hans Blik udvides ved det, han har hørt og seet, og han naær os nok. Midlertid maa Sammenhængen mellem Begivenhederne fortællses ham, men saa fort som muligt: han maa læres til at see Guds evige Forsyn, føle hans evige Retfærdighed. Han maa ikke allene kjende sit Østelands Historie: han maa ikke være eensidig; ogsaa de andre Nationers Liv skal han kjende. Derfor taber han ikke Kjærligheden til sit Moderland; thi

han sympathiserer dog bedst med det; han bærer i sig Nationens Træk. — Maar saaledes efterhaanden mere og mere Fortidens Liv, dets Dyder og Laster, blive oprullede for ham, naar han med Varme har hørt disse Fortællinger, bevæget sig selv i den svundne Tid, kan man da spørge længer, om han har nydt? Kan man længer troe, at hans Ideer og Folesser skulde forblive uforandrede? Skal Opdragelsen være en forkortet Erfaring, som udelader det Smaae, og trækker Tingene nærmere sammen, kan da Noget være mere passende til Menneskets Uddannelse end Historien? — Man kan spørge, om Historie, som overalt skeer, bør læres udenad. Og her maa Svaret blive bekræftende, dog kun saaledes, at det gjælder et Udtog. Ethvert Indtryk er forgjængeligt, og selv det Interessante kan svinde af Hukommelsen hos den, som interesserer sig for mange Ting. For nu bestandig at kunne have Noget, hvortil vi kunne hafte det Historiske, vi høre eller læse, maae vi besidde en saadan Beenrad af Verdens Tildragelser, at vi derpaa kunne legge det nye Vidtløftigere, vi erfare, som Kjødet. Det falder heller ikke Drengen svært at lære et saadant Udtog udenad, naar det kun staaer i Forbindelse med det historiske Foredrag. Uden et saadant Compendium i Hovedet er det ikke muligt for ham at faae en Oversigt af Begivenhederne, at se dem i deres Sammenhæng, og Historien vil blive ham et Krat om Matten, hvor han snart syrter i Tornebuskene, snart plumper i Mosen, fordi han hverken kjender Vej eller Stie, istedetfor det om Dagen forvandles til en rig, vakker Egn. Denne korte Oversigt af Historien maa altsaa paa det bestemteste læres udenad. Af det Øvrige vil, ved tiere at gjentages, nok det Bedste og Brugeligste blive tilbage.

Geographie staaer i Forbindelse med Historie, og denne bliver uden hin svævende og taaget. Men den kan foredrages paa en dobbelt Maade, enten under det historiske Foredrag eller og for sig allene. Den første Methode synes at være den sande ved den gamle Historie, saa meget mere som i den forgangne Tid begge Videnskaber suelte sammen. I den nye Verden maa ogsaa Historien foredrages med Landkortet ved Siden; men her kan og maa ogsaa Geographien foredrages som en selvstændig Videnskab. Den bliver paa denne Maade egentlig det nærværende Diebliks Historie, og at det nødvendig maa og bør interessere os at kjende vor Samtid, vil Ingen nægte. Men Enhver indseer ogsaa, at her maa Foredraget være som ved Historien. Det er ikke allene nogle enkelte

Byer og Globet, vi ville vide Navnene paa, men Nationernes Liv og Naturens Beskaffenhed ville vi kende. Denne Videnskab er aldeles passende for de begyndende Klasser i Skolen, selv for Historien, som desuden ogsaa forudsætter de første Grunde af den for aldeles at kunne sætte os ind i Begivenhederne, og Erfaring lærer ogsaa, at, naar Geographien foredrages med Liv og Klarhed, er der Intet, Drengene i de nederste Klasser interessere sig for i den Grad. Ogsaa her er naturligvis en Deel at lære udenad; men, ligesom ved Historien, maa kun et Udtog fordres: den overvægtes Mengde forvirrer og quæler Landen. Maar kun det, som er nødvendigt for Drengen at lære udenad, med den bestemte Precision staaer sikkert til hans Ejeneste, saa beholder han nok en stor Deel af det, som blot fortælles ham. Grundvorden for det geographiske Udtog maa være, at Globus og Landkortet aldeles tydeligt og klart ligge i hans Hukommelse. Det Meste af det, vi forresten kunde have at sige om denne Videnskab, fremgaar let af vor Betragtning af det historiske Studium.

Der gives endnu adskillige Videnskaber, som kunde gjøre Fordrag paa at anvendes i Undervisningen, og ofte ogsaa blive det, som Naturhistorie, Physik, Astronomie og andre. Ved at afgjøre, hvorvidt alt dette er hensigtsmæssigt i Skoleundervisningen, maa man nødvendig beregne Tiden, og ikke spørge, om det ikke kan danne Uugdommen, thi saa kom vi til at lære dem alle mulige Ting; men hvorvidt disse eller andre Videnskaber ere mest passende. Maar vi tage Hensyn dertil, vil Svaret nok blive, at, saa interessante og gavnlige disse Studier i sig selv ere og kunne gjøres, behove de dog ikke at blive Gjenstande for Skoleundervisning. Kun det, som umiddelbar angaaer Menseset selv, bliver en nødvendig Green af Undervisningen, det vil sige, kan gjøre Fordrag paa en systematisk eller sammenhængende Fremstillelse; det Øvrige, kun forsaa vidt det kan staae i Forbindelse hermed (Anthropologien skal siden berøres). De omtalte Videnskaber behove da ikke for Drengen noget videnskabeligt Foredrag; men lejlighedsvis kunne de gjøres opmærksomme paa Meget, som i Sædeleshed kan interessere dem, og dette vil nærmest og oftest falde ind under Geographiens Foredrag. Desuden betænke man, at det Liv, som føres udenfor Skolen, giver mangfoldig Anledning for Drengene til netop i disse Ting at gjøre Beværtninger og støtte sig Oplysninger, og hyd de ved slige

Leiligheder see og høre, er langt mere frugtbringende, fordi det da i een eller anden Hensigtsmæssige har interesseret dem. Hvad behøve de i den Alder et Overblik over Exempel over de forskellige Naturriger? Virkelig besidde dette kan de ikke: dertil ligge disse Øjenstalde, betragtede for sig, for fjernt. Alt saa kan sligt systematisk Foredrag ikke have nogen Indtryk paa deres Forstand, mindre paa deres Phantasie eller Folelse, følgelig ikke paa deres Karakteer, hvilket derimod meget vel styrkevis Gekjendtskab med Naturen udenfor Mennesket kan have. — Endelig synes det virkelig grusomt, om jeg maa bruge dette Udtalelse, ved Physikkens Sonderlemmelser og Astronomiens Abstractioner at beroeve Ungdommen sin phantastefulde, menneskelige Troe om Naturen, forend dens Tænkning endnu er i Stand til atter at samle det til et sammenhængende Heelt, som de kunne betragte fra et højere Standpunkt. I dette Stykke forholder det sig anderledes ved den private Undervisning. Her er mere Tid, her kan mere samtales, mere vises, mere forsøges, og i den frie Natur kan Læreren læge, hvad han sonderres ved sine Experimenter.

Vi komme til den anden Hoveddeel af den videnskabelige Undervisning, den philosophiske, hvis Hensigt nærmest er at vænne Drengen til at tanke. Hertil har man til alle Tider anvendt Mathematiken, og neppe uden Grund. Den er den rene Tænkning, og en god Mathematiker kan umuelig mangle Forstand: han seer allevegne efter Grund og Slutning. Man kunde vel her gjøre et Ønske, men som desværre ikke let lader sig opfylde. Det var med Hensyn til Methoden. At fordre, at Drengene skulde føde Mathematikens Resultater af deres egen Hjerne, det vil sige: selv forsøge af Linier at sammenrette Figurer paa alle mulige Maader, af disse igjen i Tanken at udlede nye Forbindelser og Figurer, klart og tydeligt at betragte og indsee disses indbyrdes Forhold — vilde i en Skole uden Tvivl være aldeles en Chimaire, og selv ved privat Undervisning vilde maaskee ikke engang det mere tænkende Hoved komme frem paa denne Vei. Men naar Eleverne bestandig bleve holdte til bestemt at indsee og husse (thi i denne Henseende bor Hukommelsen finde Sted i Mathematik ligesaa fuldt som i andre Videnskaber, ja endog mere), hvad de allerede havde gjennemgaaet (her er kun Talen om Plan-Geometrie, eller i alt Fald Stereometrie, uden for hvilken det i Skoleundervisning er aldeles unodvendigt at gaae); kunde man ikke saa vænne dem til, at sig selv at udlede en elleranden mindre vanskelig Sætning? Om de derved fik en Sætning ud, som ikke fandtes i det Ud-

tog, Læreren lagde til Grund i sit Foredrag, hvad skadede det? Og da nu enhver Sætning i denne Videnskab har sin Grund i de foregaaende, vilde det da være en Umuelighed for Drengen selv at udfinde Beviser for de Sætninger, som Læreren opgav ham? Ja vi kunne endog her gaae lidt videre. De foregaaende Sætninger, de være nu faae eller mange, maatte som sagt ligge fuldkommen ordentligt og tydeligt i hans Hukommelse. Nu skulde Sætningen, der fordredes indseet af ham, fremstilles uden Tavle, hvorved Læreren maatte noie sorge for, at han blev forstaet, og Eleven maatte nu fastholde Figuren eller Figurerne i Tanken, indtil han havde fattet dens Forhold til de foregaaende, med andre Ord, for sig selv fort Beviset. Daar han da først havde fremsat mundlig sit Bevis, og de fleste Beviser kan jo fattes i Korthed, saa skulde han føre det paa Tavlen, for at Læreren kunde forvisse sig om, at han havde fattet det rigtigt. Ofte vilde det naturligviis blive Tilfaldet, at Læreren maatte lede og undersøtte. At denne Methode var en langt større Øvelse for deres Phantasie og Hukommelse, der maatte fastholde Figurerne længe og frembyde den alt erhvervede Kundskab, og for Forstanden, der selv maatte ordne, ikke blot indsee Rigtigheden i Andres Slutninger, er vist nok, og at den lader sig anvende paa enkelte bedre Hoveder, er ogsaa udenfor al Tvivl; men hvorvidt den kan bruges ved en Samling af sexten til tyve Drenge, hvorfaf Pluraliteten uden udmærkede Anlaeg, er et Spørgsmaal, som Theorien ikke drister sig til at besvare, for Forsoget har givet sin Stemme. I Begyndelsen vilde det gaae langsommere end paa den sædvanlige Maade, det er sandt; men om det ikke indhentedes i Tiden, lader sig man ikke strax benægte; og desuden, hvad har det vel saa stort Hæftvært? De svagere Hoveder kunde ikke komme frem paa denne Wei. Det troer jeg vel. Men Sætningerne blive jo ogsaa gjennemgaaede paa Tavlen, om af Læreren eller af Disciplen under dennes Opsyn, var jo ligegyldigt, og saaledes kunde altsaa begge Methoder forenes. Overalt kunde man falde paa at spørge; hvad nyttet det at lære Mathematik? Hjændt her med Sandhed lader sig svare: efterhaanden hjælper det dog noget til at bringe Orden i Ideerne, og Grundvorden for de physiske Videnskaber kan dog indsees, og altsaa derpaa siden bygges. — Hvormeget heraf skal foredryges i Skolerne, beroer på Leiligheden: Geometrien synes

asserede til Hensigten at være tilstrækkelig. Det, som ikke er lært i Skolerne, kan jo læres siden, hvis Lyst og Stilling fordre det.

Den anden Deel af Mathematiken, som ikke befatter sig med Figurer, men med Tal, Arithmetik eller Regnekonst, kan langtsra ikke have den Indflydelse paa Mandens almindelige Uddannelse som Geometrien, sjældt ogsaa den i Særdeleshed i de laveste Klasser kan virke betydeligt. Regning paa Tablen vækker visi nok ikke meget; men desto mere er Hovedregning hertil anvendelig. Talrækkerne og deres indbyrdes Forhold og Forbindelse, som bestandig skal fastholdes i Tanken, bidrager særdeles meget til at vække og øve Phantasien, og det er jo dog en af Pædagogikens vigtigste Opgaver, hvorledes hos Drengen tidlig Phantasien kan vækkes, det vil sige, hvorledes de tidlig kan vennes til klart, ordentligt, mangfoldigt og længe at kunne bruge en Forestilling i Manden. De utallige Maader, hvorpaa Hovedregning kan varieres, og den bestandige Kappelyst imellem Drengene, som her set vedligeholdes, sikrer denne Undervisningsgreen sin Interesse hos de mindre Dreng, og den maa derfor nødvendig bære gode Frugter. Regning gjør ogsaa fra en anden Side Fordring paa at læres, nemlig som en nødvendig Kundskab i det borgerlige Liv, der ikke i nogen Alder saa let erhverves som i den unge. Men da saavel Brugen af Regning senere hen for Borgeren i Staten, som Anvendelsen deraf i den heire Mathematik netop ønsker Hurtighed og Lethed saa meget muligt; saa vedbliver ogsaa i disse Henseender Hovedregningen at gjøre sine Fordringer gjældende, og Tableregningen bliver da tilbage for de Svagere og til de vanskeligere Opgavers Oplosning.

Hvad der er Menneskets Bestemmelse i denne Verden, hvad han skal gjøre, hvad han skal ville, ere Spørgsmaal, som Drengen selv i den øldre Alder opkaster, som han ikke selv kan besvare sig, som volde den bedre Dreng Trost og Urøe, hvis de vedblive at være ham Gaader. Han har lært nogle Mennesker at hjælde, han har læst og hørt om saa mange i Historien, der tiltrak sig hans Beundring og Kiærlighed; han vilde gjerne være ligesaa stor, ligesaa god som disse: men deres Dyrke vare forskellige, deres store Egenstaber synes ham ofte modsigende. Hvorledes skal han have Modsigelsen? hvorledes skal han redde sin Kiærlighed til dem alle? eller hvem skal han forkaste, hvem skal han signe? Som Barn gjor han ikke slige Spørgsmaal, eller gjor dem kun af Nysgierrighed: de angaae ikke hans Ejals Roelighed. Barnet tænker sig vel altid som Boyen, men

ikke under nogen stadiig, bestemt Form. Drengen tænker sig som Borger, og jo ældre han bliver, desio mere ønsker han at se sig paa eet bestemt Punkt i Staten; men de forskellige store Mænd, han efterhaanden lærer at kjende, lade ham ofte vekle Skikkelse. Her træder Moralen ham imøde. Den viser ham, hvori den menneskelige Dyd bestaaer, hvad han som Borger og som Menske har at gjøre, hvorledes alle Dyder bestaae i samme Kraft, hvorledes denne Kraft til at modsette sig det Onde og kjampe for det Gode skal vorde Maalec for hans Willie, hvorledes Conseguens og Fasthed i Karakteren ere uundgaaelige Betingelser til Dydens Opnaelse. Men der gives saa mange Moralsystemer: hvilket skal her vælges? Naturligvis det, Læreren selv har. Det er umueligt i en philosophisk Gjenstand at foredragte med Nutte, hvad man ikke selv er overbevist om. Alle Moralsystemer ere intrent eens i deres Resultater, naar de ellers fortjene Navn af Systemer: de gaae dog alle ud paa at gjøre Menskene gode og retskafne, paa at have Logn og elste Sandhed, saavel i Ord som Handling. De gaae alle ud fra Noget, som Mensket antager, og for jeg endnu har vant mig til eet System, det vil sige, paa een bestemt Maade at betragte Tingene, kan jeg modtage ethvert, og føle Sandheden af ethvert. At lede Disciplene til den Anskuelse, som Tidsalderens adleste og formufligste Mænd have gjort gjældende blandt den bedre Deel, synes det meest paasende: saa kan de lettest ester en bestemt Norm agte og vurdere det, de almindeligen see og høre; de staae da ikke hvert Sieblik tvivlsomme, om de skal træde over til Læreren eller de andre Dannede, som begge synes for dem at have Ret, endførndt de ikke kan hæve den tilsyneladende Strid. Hvor tydeligt og klart endog Læreren her ududkller sine Ideer, maa han dog altid vente, at det bedre Hoved og den kraftige Sjæl gør ham Indvendinger og Spørgsmaal. Og hvorfor skulde han ikke med Glæde høre dem? Hvilkens Lærer ligger det ikke paa Hjertet, virkelig at danne, at virke paa den sande Overbevisning? Men dersor er det ogsaa nødvendigt, at han netop følger sin egen Anskuelse: Kun det, som kommer fra Hjertet, trænger til Hjertet. — Allene i de sidste Skoleaar kunne Eleverne fatte Moralen og interessere sig dersor: for den Tid kan det systematiske Foredrag ikke nytte: de have intet Overblik.

Skal Religionsundervisningens Hensigt være at vække Religiositet, og ikke blot at gjøre bekjendt med en enkelt Kirkes Dogmer; saa synes det aldeles nødvendigt at gaae den simpleste Wei, gjennemgang et Evangelium. Saa hei, saa reen, saa sjon en Idee

om Menneskets og Menneskehedens Bestemmelser her paa Jordens og paa hin Side Jordens Livets Grundser kan intet philosophisk Foredrag give, som Evangelisternes simple historiske Fremstilling af Jesu Liv og Lære. Man seger, Evangelierne mangler System. Hvor kan man det? hvad forstaaer man da ved System? De have netop det, som evig vil være: de udviede bestandig ver Aand, vor Anskuelse, til vi staae forbausede ved Enden af deres Fortælling, og fasse os i Stovet for Krelseren paa Korset, og bede Gud inderlig om Kraft til at vandre este paa Jordent, da han ikke længer skal være iblandt os. — Reen og from fødte Maria Christus til Verden, og Guds Haand vogtede over ham, at ikke Lumifshed og Grumhed fortærede ham. Da traadte Johannes frem, og udtalte Dydens strenge Lære for den fordærvede Slægt, og beredte Manges Sind og dobbte dem: Ydmug og besteden kom ogsaa Christus at døbes af ham, og han traadte op af Vandet, og havs saae nu lys og klart den Bane, han skulde vandre paa Jordens. Men endnu skulde den sidste Kjæmpe fældes: han skulde for evig vende Diet fra den Jord, hvis Son han var, for stadig at fasse det mod Himmelten. Da stod han reen og from og fuld af Kjærlighed til Menneskene, og han gik nu ud af Ørken og lærte dem Veien til Lyksalighed og til det evige Liv. Han kælde fromme Mand, som elskede ham, om sig, og lærte dem, at kun det kjærlige Sind gjorde lykkelig, kun den kjærlige Handling sik sin Son i Himmelens Rige, at det reneste Hjerte, frit for al egenkjærlig Plet, var det Kuldkommenhedsmaal, hvorefter de skulde stræbe, at den Frommes Son blev evig hørt. — Derpaa gik Christus omkring i Landet, og præfede til alle Folk sin Lære, og vrede Tegn og underlige Gjerninger, at de skulde troe hans Lære, og see, at kun den, der elskede Gud i Aand og Sandhed og truede paa hans evige Godhed, havde Magt over Verden; thi Gud levede jo i ham, og han levede i Gud. Men de folte sjeldent, at hans Magt var Bidnesbyrd om hans Læres Sandhed, og han maatte gaae fra den ene By til den anden for at revse og rette. — Nu udvidede han deres Blik, og viste dem Billedet af Menneskehedens fuldkommne Tilstand, som han kælde Himmelens Rige, naar den evige Kjærlighed var opzaaret i alle Menneskenes Hjerter. Dette Rige var Maalset for Menneskeheden, at vorde Borger deri, for det enkelte Menneske. Dette vedblev han at gaae omkring og lære alle Folk, og viste dem sin Magt, at han var Guds Son. — Men Timen nærmede sig: han havde snart mere paa Jordens at gjøre, og hvo som nu ikke vilde omvende sig, for ham nyttede

iske Præken og Formuaning. Nyttende Scener maatteaabne deres Øine, eller og de maatte fortabes. Denne sin Død forudsagde Christus sine Disciple, og at han etter skulde opstaae om trende Dage. Men selv Peter fattede endnu ikke hans guddommelige Sjæl; thi han elskede Mennesket Christus høiere end al Menneskehedens Salighed. Da lærte Christus dem, at hvo der vilde folge ham i Sandhed, maatte ganske fornægte sin jordiske Lyst og ene hengive sig i Guds Willie: Kun saaledes kunde han tilkæmpe sig det evige Liv. Og nogle Dage derefter tog han sine kjæreste Disciple med sig op paa et højt Bjerg, og i denne stille Time begreb de hans Liv; thi de saae hans guddommelige Sjæl afmalet i hans jordiske Træk saaledes, som aldrig nogen menneskelig Haand siden mægtede at male eller bilde ham, og de faldt paa deres Ansigt, og gyste ved at see Gud ved deres Side. — Han vedblev nu at lære dem og oplukke deres Øine for Himmelens Herlighed, og forudsagde sine Disciple flere Gange sin Død, at de altid skulde slutte sig nærmere til ham og bortkaste deres Lyst til Verdens Goder. Derpaa gik de hen mod Jerusalem, og han gjorde nu et stærkt Forsøg paa at vække Folket og Pharisæerne af deres Dorfshed, da han drog ind i Byen paa et Vesel; og siden blev han stedse strengere i at revse og tugte deres Syns der og daarlige Levnet. — Han forudsagde ogsaa sine Disciple, hvorledes Gødedommen skulde styre, og Christendommen seire over al Jordens og udbrede Salighed til alle Slægter: alt det Urene skulde svinde og Christus skulde herske til evig Tid i Kjærlighedens og Hromhedens Nibe. — Men nu traadte de ypperste Præster og de Skriftekloge sammen for at fælde ham; de kjendte ham jo ikke. Og Christus saae det, og alvorlig og hætitdelig spiste han den sidste Madvere med sine Disciple, at hans Blod skulde blive deres og hans Legeme deres. Og han gik til Getsemiane og leed saare; thi Menneskelægtens Jammer lade for hans Øie, og han skulde nu forlade dem, og selv hans kjæresie Disciple kunde ikke vaage med ham; men han bad til Herren, og han blev roelig. Da blev han forraadt af Judas, og blev spottet af de Letsindige, som vare hildede i Verden, og de hængte ham paa Korsset, hvor han opgav sin Aland, og Jordens formorkedes, og den sjælvede og Klipperne aabnedes, da Herren dode. Men de toge ham ned og begrovede ham, og han opstod den tredie Dag, og samlede sine Disciple, og udsendte dem at debe i Faderens, Sonneus og den Hellig Alands Navn, og at lære Menneskene Veien til det evige Liv saaledes, som han havde lært dem.

Dette er Evangelisten Matthæi Fortælling om Herrens Liv og Lære her paa Jord. Skulde virkelig noget systematisk Foredrag bedre vække Menneskets Vand? Wel er der Meget at forklare, Meget at udvikle, Meget at tale om med Disciplene; men dertil er jo Læreren, og man behøver jo hverken at faae et Evangelium gjennemgaet i een eller to Maanteder. — Jeg nægter slet ikke, at Lærebøger i Religionen have deres Nytte, og jeg forlanger ingenlunde, at de skal afflages i Skolerne, da de saa gange at besvare mangt et Spørgsmaal, s.m Evangelierne lade urort, og som siden kunde forvirre deres Begreber og lunkne deres Hjarter. Men jeg paasaaer kun, at, kan ogsaa det philosophiske Foredrag opklare deres Forstand, saa bor Evangelierne med for at røre deres Hjarter, og, ligesaa lidt som vi skal befordre den dunkle Mysticisme, ligesaa lidt skal den folde Spidsfindighed seire. Hvor Følelse forbinder sig med Forstand, der er baade Hjerte og Hjerne bedre faren. — Dog troer jeg, at Evangeliet kun kan læses i øverste Klasse.

Anthropologie, som man stundom har troet at burde medtage som en Deel af Skoleundervisningen, synes ikke ganzee at svare til dennes Hensigt. Den deler sig i Læren om det menneskelige Legeme, Physiologien, og om Menneskets Sial, Psychologien. Virkelig Interesse kan hin kun have for den, som i Legemets Indretning tydelig kan see det passende Organ for Sjælens Virksomhed, eller som er i Stand til at anstille en Sammenligning imellem det menneskelige og de forskellige Dyrearters Legemer, hvortil Drenge hverken kan besidde moden Tænkdommen nok eller tilstrækkelige Kunstdækker; og hvad Nytten angaaer, som han af Kunstdækket til sit Legemes Bestanddele og Bygning kunde drage for Behandlingsmaaden af det, saa vilde denne maaskee snarere lede ham paa Afveie end paa det rigtige Spor, og for hans Sundhed ville jo desuden Forældre og Lærere ved Maad og Ledning sørge, hvor hans naturlige Følelse og egen Erfaring ikke ere tilstrækkelige. Psychologie er maaskee en af de Videnskaber, man skulde være meest vaersom med at bibringe Ungdommen, da den, som heri fordyber sig, staar Fare for at tage Følelsen for lutter Betragtning og Jagttagelse over Følelsen og Sjælens øvrige Operationer. Desuden udfordres til at fatte rigtigt disse Speculationer Erfaringer, som det ikke er muligt at denne Alder kan have. Maar vi nu dertil betænke, at Tiden kun tillader os at anvende det, som meest opfylder vor Hensigt; saa synes Anthropologien ikke at kunne gjøre gyldig Fordring paa at bruges i Undervisningen.

Sprogstudiet har til Maal at sætte os i Forbindelse med fremmede Litteratur og fremmede Folk: vi ville saa meget mueligt sørge for vores Elevers tilkommende Liv, at deres Versringingspunkter med Verden udenfor dem kan blive mangfoldige og deres Smag ikke eensidig. Man har sagt, at Interesse for alt det Fremmede gjør slette Patrioter. Men bliver det ikke en mor Chrone, vi sætte Fædrelandskjærligheden paa, naar den skal reises af Ubekjendtskab med fremmede Folk? Den retskafne og fornuftige Mand er nok Patriot, og han vil til sine Landsmænds Gavn benytte sit Kjendskab til det Fremmede, og en Patriotisme, som hader andre Nationer, ville vi ikke ønske Nogen; tvertimod bor vi saa meget som mueligt udvide vores Sands til Alt. Hertil ere Sproggundskaber nødvendige, og der er ingen Alder, der er saa vel stillet til at erhverve sig disse som Drengeaarene. Organet er bøsieligt, Hukommelsen er ikke adspredt, og i hvilken Undervisningsgjenstand udfordres saa meget Hukommelse som her? At der er en stor Deel, som næsten mekanisk maas læres udenad, uden endnu i den Alder at kunne give Stof til Betragtninger, er intet Onde. Enhver Forretning i Livet er der meget haandværksmæssigt: vi kan heller ikke bestandig svæve i de høiere Regioner. — Men hvilke Sprog skulle læres? Vi maas her svare: de gamle, Græs og Latin, og berede os ogsaa sirax paa Indvendinger. At vi ved at bibringe dem Kjendskab i disse Sprog have til Hensigt efterhaanden at indvie dem i den gamle Verden, have vi allerede sagt. Skal nu Alle lære disse Sprog? Hvorfor ikke, naar man ved Alle forstaaer dem, som ere bestemte til at indtræde i de høiere Klasser af Samfundet? Hvorfor skal Statens civile og geistlige Embedsmænd mere indvies i den suundne Fortids Liv end Krigeren? er ikke vore Staters monarchiske Forfatning ligesaa forskellig fra hines republikanske, som vore Felttoge fra hines? er vel vor christelige Troe mere den samme som de Gamles hedenske, end alle de andre Punkter i det indre og ydre Liv? Man kan neppe svare Andet end Nei. Og Alarsagen, hvorfor vi fordre denne Lærdom for de fleste umilitaire Embedsmænd, kan efter den hele Undervisnings Indretning ikke allene være, fordi det nye Testament er skrevet paa Græs og corpus juris paa Latin; men uden Lovsivil fordi man har indseet, at den umiddelbar bidrog til Menneskets reenmenneskelige Dannelse. At bevise dette vilde egentlig være at gjennemgaae hele den gamle Litteratur. Vi ere altsaa her nødte til at be,

raabe os paa nogle afde meest udmarkede Mænds Vidnessbyrd om dem selv, at noget af det, der meest har uvidet deres Blif og skaffet dem den interessanteste Mydelse, var Berstuelsen af denne Verden, hvis Barndom, Manddom og Død de saae. Saaledes at lære at kjende Stater, hvis epitomatiske Historie endog har interesseret Alte, paa ethvert Trin af Kulturen, giver en langt fuldere Manneeskundskab, en langt kærerigere Dannelse, end blot at betragte vore egne europæiske Stater, som enduu ere langt fra at have naaet deres fulde Maal. Der udfordres rigtignok, for at denne Hensigt skal kunne naaes, at Ynglingen, som forlader Skolen, maa være saa meget hjemme i Sprogene, at han med Lethed kan læse deres Skrifter; men dette er uden Tvivl ei heller nogen Umuelighed: det har jo været Tilsvældet før, og man har ogsaa i den senere Tid etter begyndt at nærm sig dette Maal. I Latin har man altid anset det nødvendigt for den Studerende at have temmelig Færdighed, fordi en stor Deel af den lærde Litteratur er affattet i dette Sprog; men der er vel neppe noget Spørgsmaal om, at til Landens Dannelse bidrager Fortrolighed med de græske Skribenter mere end med de latinse. Thi lad ogsaa Romerne som handlende, det vil sige, som politisk Nation have været den meest originale, der nogensinde har eksisteret, hvilket neppe kan nægtes dem, saa hævede de sig dog aldrig i Kunst og Videnskab til noget virkelig Eiendommeligt og Selvständigt; meer eller mindre varer deres Frembringelser heri dog altid græske Planter, som de havde omsat i romersk Jordbund. Der er altsaa ingen Grund til ikke at gjøre alt Mueligt for at bringe Disciplene til samme Dygtighed i det græske Sprog som i det latinse. Vi tale ikke her om at tale Latin eller tale Græs: det ligger ikke i vor Hensigt med Sprogets Studium, uden forsaavidt det som methodisk Øvelse kunde bidrage til Sikkerhed og Hurtighed, thi vi sigte jo ikke til nogen enkelt Stand, altsaa ikke heller til den lærde; men vi ville kun, at den, som forlader Skolen, skal med samme Lethed kunne læse sin Plato og Homer, hvormed han sædvanlig kan læse Cicero og Virgil. — De levende Sprog bør ikke heller reent forskernes, men saa megen Flid behove vi ikke at anvende paa dem, som vi sjænke de døde Sprog. Thi først ere de meget lettere, da de høre til vor Verden; dernæst giver Latinen allerede Nøglen til den sydlige Sprogsamme og Modersmaalet til den nordlige; endelig kunne de hverken saaledes over Drengens Kræfter og udvide hans Blif, som de ganske. Maar altsaa Begyndelsesgrundene lærer til et Par af de levende Sprog og Udtalen, hvor-

til Alderen netop er bequemnest, saa er det saare let for den modnere Ungling at lære sig det Øvrige, som Stilling eller Lyst kunde fordre, hvilket ikke saa let er tilfældet med de gamle Sprog. — At Drengez maa rigtigt lære at hjænde sit Modersmaal, falder af sig selv, og det forekommer mig naturligst og lettest, at han i dette først lærer Sprogbygning i det Hele at hjænde, som dog i Hovedpunkterne er den samme overalt. — Sprogstudium kom saaledes med Hensyn til Undervisningstiden til at iudtage den vigtigste Plads; men der er heller ikke Noget, der i den Alder bedre passer i alle Henseender, og hvor Læren kan have saa megen Lejlighed til at skærpe alle Elevens Evner. Eftertanke og Klid udfordrer Sproget selv, og see vi hen til Materien, da bestjæltige jo Lærer og Disciple sig med Philosophie, Historie og Poesie.

Vi ville uddanne Mennesket harmonist; ingen af dets Evner skal tilsidesættes — og Kunsten skalde undelukkes af Opdragelsen? Den bliver det saa ofte. Det er tungt at philosophere over Kunsten, naar man gjerne vilde nyde den, og det maa man jo dog, for at tale dens Sag, hvor dens sille Virkning ikke taler selv. Det gaaer os her, som det gaaer Drengen, der er imellem Ældre, som ikke dele hans Troe og Overbevisning. Han tor ikke indlade sig med dem, af Frygt for at de skal opdage den Skat, han elsker saa høit: han stoler ikke paa sine Kræfter til at forsøre den mod dem, som vil rive den fra ham; derfor vil han hellere reent sjule den og fun eensom nyde dens Frugt. Døg, Tidens Land har alt fort Kunstens Gudinde ind i hendes Tempel. Mange have følt farlige Dieblikke i hendes hellige Lund, endssondt og Mange forvildede sig, som ikke kunde hjænde Datteren, fordi de ikke havde hjændt hendes Moder, Naturen — og der staaer kun tilbage at vinke ad de Øvrige, og pege paa hendes Boelig, at de kunne see, den hverken er bygget i Luftet eller i en Sump.

Ligesaa lidt som Mennesket kunde bibringes Begreb om Sandhed og Godhed, hvis ikke allerede Hotelser herfor laae i hans Sjæl, ligefaa lidt kunde han faae Idee om det Skjonne, hvis han ikke havde medbragt Evne til at føle dets Indtryk. Sandhed, Godhed og Skjæthed bliver for den forfølgende Forster samme Kraft, der paa forskellig Maade viser sig. Ideen om Harmonie eller Kjærlighed ligger til Grund for dem alle. For Mennesket paa det høiere Trin, som seer det Maal, hvortil hans Natur kan naae, er den ene af disse Kræfter ikke vigtigere end den anden: jo mere den este uddannes, desto mere ud-

vikkles ogsaa den anden. De udspringe alle fra Roden i hans Sjæl, ere altsaa af samme Moder, men gaaer ud til forskellige Sider, hvor en forskellig Natur modtager dem og giver dem derved forskelligt Udspringe: Overensstemmelse, Rigtighed i Forholdene fordre de alle for at skenke en Gjenstand deres Bisald. Saaledes blive de alle lige vurdige til Uddannelse, adle alle lige meget den menneskelige Natur, og der er folgelig ingen Grund til, at det Menneske, som skal inderhaare i de Dannedes Klaesse, ikke skulde udvikle den medfodte Sands for Kunst, saa længe Tiden, som her, blot bliver om en harmonisk Uddannelse af de menneskelige Evner. Hvorvidt siden den ene eller den anden skal skenkes meest Opmærksomhed, beroer paa den Enkeltes Individualitet. Vil man sige, at mange Mennesker aldrig faae Smag for Kunsten, saa gjelder dette i Almindelighed mere om en enkelt Grene af samme end om alle, og anfores endog Nogle som Exemplar paa Paastanden fulde Rigtighed, saa gjelder det samme lige saa meget om de andre Sjælens Resultater. Hvor ofte finde vi ikke Mennesker, som slet ikke kan bringes til nogen Sands for Tænkning? vi falde dem enfoldige. At sige, de have dog Menneskesforstand, gjor Intet; thi naar denne kun kan anvendes paa de trivielste Ting, falde vi det ikke Tænkning, paa samme Maade som vi ikke tillægge ham Smag for Kunsten, som heller lugter Rosgelse end Medicin, og dog er begges Tillavning stuet ved Kunst. Hvor mange Mennesker finde vi ikke ogsaa, hvis Sands for det Ædle og Uædle er særdeles stump? — Udfordelige Mennesker bringes ikke videre end til at være uskadelige i Samfundet, og mekanisk at udføre, hvad der paalægges dem. Paa dem kan ikke tages Hensyn i Udførelsen af den ødlere Opdragelse; thi de blive paa det lavere Trin i Menneskemassen, hvad udvortes Dragt man end ifører dem.

Kunsten gjor altsaa Fordring paa at danne Mennesket ligesaa fuldt som Videnskaben, og denne Fordring er ogsaa næsten til alle Tider blevne opfyldt. Tegning og Musik ere bestandig blevne anvendte, hvor Omstændighederne tillode det, og ved en nærmere Undersøgelse seer man ogsaa let, at disse ere de for Ungdommen meest passende Grenene af Kunsten som Dannedesmiddel. Den deler sig i mange Arter: de, hvorunder de andre ordne sig, ere de dannende eller plastiske Kunster, Musik og Poesie. — De dannende Kunster virke gjennem Diet paa vor Phantasie, og Hoveddelene er Poesie, Billedhugger-kunsten og Bygningskunsten. Naar vi see hen til Opdragelsens Maal, at indgive Men-

nesset Interesse for alt Godt og Skjont, som han her i Livet kan træffe paa, uden derfor at ville, at denne Universalitet ogsaa skal træde over i Handlingen, saa at han skulde kunne udføre Alt i højeste Grad, hvilket jo var en Umuelighed; saa bliver naturligvis Hensigten mere at danne hans Smag end udvikle hans Virtuositet. Ligesaa lidt som vi ved Drengens Undervisning i Skolen have til Hensigt at danne ham til egentlig Matematiker, Historiker eller Philolog, ligesaa lidt ville vi gjøre ham til egentlig Architect, Maler eller Billedhugger. Vi ville danne hans Sands for Skønhed. Hvorledes udføres nu dette? aabenbart ikke ved blot at lade Drengen tegne de lige og frogede Streger efter, som udgjøre de tegnede Figurer, han skal afcopiere: han maa gjøres opmærksom paa, ei allene at hans Figur her og der ikke ligner Originalen, men ogsaa, hvorfor den skal ligne den, hvorfor just denne er den rigtigste og skjenneste. Den smukke Form maa gjøres levende for hans Phantasie, hvor han kender den almindelige i Forveien, saa at han kan selv etter fremstætte denne paa Papiret. Ved saaledes at lade ham forsøge paa selv at skabe sine Figurer, vil bedst Leiligheden gives til at gjøre ham det Falske og Hæslige indlysende, ligesom ved Rettelsen det Rigtige og Vakkre. Da Menneskefiguren naturligvis mest vil besejte ham, maa han lære at læse Sjælen i Legemets Holdning og Ansigtets Udtryk: han maa i hele Grupper i Tegning eller Malerie vænnes til atfee det Hele, som Kunsten har villet udtrykke, det være nu en Begivenhed, en Naturscene eller hvad det vil. Paa denne Maade gjøres ikke allene hans Smag reen, hans Phantasie levende, men ogsaa hans Forstand danner. Hvorvidt de i denne Øvelse skal drive det i Skolen, er naturligvis afhængigt af Evner og Omstændigheder; vor nærmeste Hensigt kan naes endog blot ved Blyant og Kridt. Kan de end ikke bringe det til at bruge Penselen, saa skulde de dog imellem med Læreren, om det var muligt, betragte et godt Malerie. Her træder Kunsten mere levende frem. — Billedhuggerkunsten staaer i nær Bindelse med Tegning, og forudsætter denne. Til at fatte dens Frembringelser udfordres en større Dannelse, fordi denne ikke kan benytte Lys og Skygge og Farver. Den kan derfor ikke blive noget almindeligt Dannelsesmiddel i Skolerne, hvor kun Begyndelsene grundene af Kunsten saavel som af Videnskaben kan bibringes, og Tegning kan betragtes som det første Skridt hertil. Leilighedsvis at undersøge en Statue med Drengen synes at være det Eneste, der her kan gjøres. — Bygningskunsten eller Architecturen

Kan ikke godt en Dreng have nogen Sands for. Til at kunne fatte, hvad der heri er sjont eller smaglosst, hører nødvendig en klar Idee om Bygningens Bestemmelser, der ikke allene skal indrettes til bequemt Ophold for dem eller det, som deri skal leve eller bevares i en længere eller kortere Tid, men ogsaa i sin Form bære Præget af den Idee, der ligger til Grund for de Dæseners Natur og Bestemmelse, som deri skulle være. Dette forudsætter en hoi Grad af Dannelses, som kun den udviklede Mand eller det rene Genie kan have. Bygningskunsten maa altsaa ikke sysselsætte os i Skolerne. — Da vi her have talst om Tegning, synes det at være det passende Sted at nævne Skrivekunsten. Men da denne ifølge sin Natur mere maa betragtes fra Myctens og Nødvendighedens Side, og den desuden nu overalt baade med Hensyn til denne og med Hensyn til Smagens Fordringer drives saa meget som muligt til Skjønskriverie, er herom intet videre at erindre, end at man herved bor vedblive, og at enhver Lærer, som baade i den Tid, Eleven overs i Skrivekunsten, og efterat han har ophort dermed, enten fordi det ikke behoves længer eller fordi anden nødvendigere Sysselsættelse optager Tiden, skal undersøge de skriftlige Udarbeidelser af ham, som den videnskabelige Undervisning saa ofte gør nødvendige, bor sørge for, at han ikke ved Skjødeslosshed tilintetgør den Færdighed, han i Skrivning havde opnaget, men at han tvertimod med Alderen forhoier Tydeligheden, Ordenen og Skjønheden i sin Skrift. Ab skrive godt er i den senere Alder alt for vigtigt til at man skulde lade ham fordærve sin Haand for at spare ham nogle Minuter, saa meget mere, som man i intet Stykke burde nogensinde tillade Drengen at udføre sit Arbeide mædeligt.

Vi træde over til Musikken. Den virker ganske anderledes paa Mennesket end Maleriet. Dette trænger gjennem Diet umiddelbart til Phantasien; hun gjennem Diet til Køleslen; de fleste Mennesker gribes langt stærkere af Musikken end af Maleriet, og den er ogsaa mere sandselig end dette. Alt, hvad vi skal nyde, skal vi dog egentlig føle; i Køleslen har Livet jo hjemme; man figer ogsaa derfor: jeg føler mig glad, føler mig bedrovet. Hvad der altsaa umiddelbart virker paa denne, maa virke stærkere, end naar det først skal gaae igennem andre Beie. Hvor meget Musik ogsaa virker paa Stemningen, vide vi alle, naar vi blot betænke, hvor let det i Almindelighed er at faae Fodderne paa Mennesker i Bevægelse, naar en munter Dansesminsk spilles, hvor ofte en folkesfuld Sang kan løkke Enarerne i Vinene paa Lillehørerne. Gjælden vil et Malerie af et

Bat ellers en Afstedøfscene gjøre den Virkning. — Hvorledes virke vi nu paa Menneskene ved den videnstabelige Undervisning? ved historist at fore dem i Selskab med ædle og store Mennesker, ved paa den tankende Vei at vise dem det Ædle og Store, som Mennesket kan udføre, for at de i enkelte Dieblikte skulle føle sig lykkelige ved Tanken om et saadant Liv. Thi før Forestillinger eller Tanken har virket paa Følelsen, kan den dog ikke blive Møgdet af mig selv, blive et Træk i min Karakter. Musikken gjør det samme, den rører ogsaa i enkelte Dieblikte min Følelse ved sin Harmonie, og vænner mig saaledes til at attræne det Harmoniske. Her see vi altsaa det Sande i den gamle Paastand, at Musikken forædler Mennesket. At mange udmærkede Musikere ere forfaldne til en eller andens Lust, er ingen gyldig Indvending. See vi ikke det samme blandt Videnskabsmænd? og er det ikke for en stor Deel fordi mange af Kunstens Dyrkere have havt en forsomt Opdragelse, have eensidigen faaet denne Evne uddannet? og see vi hen paa Massen, saa finde vi dog i Almindelighed, at Musikens Sonner have været gode, kjærlige Mennesker, og allene dette er nok for os; thi vor Opdragelse agter jo ikke ene at gaae ud paa at give dem Smag for Musik. Desuden vi gaae ikke ud fra den Forudsætning, at Mennesket er i Verden for at være et Trældyr, og hvor mange Mennesker glæder ikke Tonekunstneren? Dog, tale om den rige Rydelse, som Musikken og overalt Kunsten yder Mennesket i selve Dieblikket, kan jeg ikke. De, som ikke føle den, maae kun philosophisk gjøres opmærksomme paa dens Forhold til den menneskelige Natur og dennes andre Uttringer, og de, som virkelig føle Virkningen, kunne ikke udholde at høre deducere, hvad de i Forveien vidte med fuldeste Overbevisning, og de behøve ikke at overtales til at anbringe Musikken som Dannelsesmiddel for deres Born. — Den egentligste Musik er Sang: det er den naturligste, og som den kommer fra vor Art, trænger den ogsaa dybere til Gjælen. Men fordi vi anse Sangen for det Væsentligste, nægte vi dersor ikke, at ogsaa Instrumentalmusikken kan virke stærkt paa det menneskelige Gemt, og besidder desuden en Afvexling og naaer en Færdighed i Udvælelsen, som ved Stemmen ikke er Tilsæddet. Baade som Accompagnement til Sangen og som selvstændig Musik maa den altsaa drives. — At Drenge bør musicere betragte vi altsaa som afgjort: Følelsen kan ligesaa godt overs og dannes som Phantasien og Hørmusiken. Men hvorvidt bør Skolen befatte sig dermed? Her er den dobbelte Grund, som i Almindelighed taler for Skoler, Besparelsen og Sam-

lingen. At Drengene lære at musicere er i denne Tid meget almindeligt, naar vi betragte det som en Sag, der kun skal falde i Enkeltes Lod, men ikke almindeligt, naar vi ønske, at alle ester Pluraliteten kunde tage Deel heri. Slig Underviisning er ogsaa altfor kostbar til at Folk i Almindelighed kan skaffe deres Born den. Hvor Udgiften blev mange Gange mindre, som Tilfaldet er i en Skole, kunde alle, som ønskede det, tage Deel deri. Den anden Fordeel ligger i Samlingen, som ikke allene i Almindelighed forebygger Kjedsonhed, vækker Kappelyst og dræber Indbildshed, men som især ved Sangunderviisning vilde gavne: mange Stemmer ere behageligere end een, især naar denne ikke er af en sjeldent udmarket Natur, og de forskellige Stemmer kunde her faae Anledning til at ordne sig blandt hverandre. At der udfordredes en Lærer, som ikke allene havde Før-dighed, men ogsaa Smag og ægte Glelse for Musik, er naturligt, og at kunne ove flere Mennescer paa een Gang, maa ligesaa lidt være en Umuelighed her, som det er det i Paris eller Berlin. — Om ogsaa Instrumentalmusik i Skolen skulde anvendes, er et Spørgsmaal, som neppe kan benægtes, men som beroer saa meget paa Omstændighederne, at disse maatte bringes med i Beregning, for det egentlig kan bekræftes. — Men udkaste en Plan til Musikkens rigtige Vibringelse i en Skole, maae vi overlade til den, sout med Kjærlighed for den tillige forbinder Kunstdæk i den og Erfaring i at informere.

Skal nu alle Disciplene tage Deel i Musik og Tegning? Nei. Her i det mindste hvor det endnu er muligt, skulde Lærer og Elever fritages for den Oval at lære og læres, hvad disse hverken kan eller vil fatte. Hvor ofte ønskede ikke Skolen, at mangen Discipel vilde forlade den Plads, han indtager, fordi han aldrig kan blive andet end i den subor-dinerede Klasse blandt Menneskene, eller og fordi han er blandt dem, hvorfaf der gives mange, som meget godt dannes i Livet, men ikke paa den videnskabelige Vei. Saaledes i Kunsten. Lad her den, som paa ingen Maade lader sig noget bibringe, blive borte. Men hvor Evne eller Lyst findes, der gjøre man Forsøget: blive de ikke Kunstmændere, funne de dog vinde Kunsten ejer, og vor Hensigt er naaet. Ulyst hos en Dreng kan egentlig ikke være nogen bestemmede Grund for Læreren: denne ligger tit i en Dorfshed eller andre Omstændigheder, som kunne hæves. — Hvad Eiden angaaer, som denne Underviisning vilde medtage, henholde vi os til hvad der er sagt i Anledning af Legemssovelerne.

Deklamation har undertiden været brugt i Skoler. Men den synes ej at børde anvendes, ikke allene fordi Affectation saa let bliver en Folge deraf, men og fordi en rigtig Deklamation ikke kan være borte hos den, hvis Stemme er behagelig og boelig, og som forstaaer, hvad han læser, føler det og kan sætte sig ind i den Talende's Stilling. Elementerne til Deklamation søger man at bibringe i Skolen, og mere skal i den Alder ikke gives. Musiken danner Stemmen; at forstaae hvad de læse og at læse ordentligt op vannes de til, og Resten giver den modnere Alder og eget Studium.

Poesie vilde naturligvis være en Latterlighed at lære Drenge, naar derved skulde forstaaes at lære dem at gjøre Vers, og end mere komisk, naar man vilde lære dem at blive Digter. Hvad der af Metrikken hører til Sprogundervisning, siges dem, og Smag for Poesien gives bedst ved en naturlig Uddannelse af Evnerne og ved at forædle Karakteren. Det er ikke med Digtekunsten som med de andre Kunster, der i sandselig Dragt fremføre deres Ideer. Her seer det ved at benævne Gjenstanden, og Benævnelsen hjender jeg jo med Sproget. At gjøre opmærksom paa det Ekjonne i Poesien seer ved Sprogundervisningen, saa vidt den Alder kan modtage det, og egen Læsning hjemme, som altid finder Sted, danner her langt friere, naar Eleverne have den Tillid og Fortrolighed til Læreren, at de tør tale med ham engang imellem om hvad de have læst.

Saaledes udviklet, saaledes dannet, forlader Unglingen Skolen og gaaer ud i Verden. Han seer sig omkring i det brogede Liv, nyder og henrives, lærer og forvildes, bygger Planer og forkaster dem, samler sig atten og fæster endelig Diet paa det Punkt i Staten, hvorfra han føler sig kraftigst og ivrigst at kunne virke til Selstabets store Maal. Idealk seer han sin tilkommende Virkelreds, stark føler han sig til at opfyldte dens store Fordringer, og skaber i Phantasien omkring sig en Samling, som han danner til at vorde dygtige og gode og lykkelige, i det hans egen Kraft vækker Liv og Styrke hos dem, som skulle arbeide med ham: det er nogle af de skjønneste Bieblikke i hans Liv. Men han seer, at Meget mangler ham, og han anstrenger nu sine Kræfter for at nanc

det: med Begjærlighed indsamler han sig Kundskaber, med Sindighed estertænker han sine Erfaringer, ved flittig Øvelse støffer han sig Færdighed. Da træder han ud som Borger for at arbeide til det Maal, han satte sig. Øste vil han vorde standset, øste ville Omstændighederne forandre hans Planer; men Ondskabens og Usselhedens Snarer kunne ikke hilde hans God, thi Vellystens og Forsangeligedens Tilløkkelser sovlede og snorede ikke hans Hjerte. Han har lært at else Menneskene, han har følt sin Lykke i at arbeide paa deres Wel, og i Nødens Stund vender han med Tillid og Fromhed sit Blik mod Himlen, seer den Krone, som Christus har bestemt de Gode, og Christi hele Liv ligger da etter udslaget for hans Die.

S c h e m a

over Examinationens Gang ved den offentlige Examen i September og October 1818 i Borgerdydkolen.

Mandag den 28de Septbr.

9-11 Latin	1 Latinclasse A.
9-11 Religion	6 Latinclasse
11-1 Religion	1 Latinclasse B.
11-1 Dansk	3 Handelsclasse
3-5 Græst	2 Latinclasse
3-5 Engelsk	2 Handelsclasse
3-5 Regning	6 Latinclasse
5-7 Naturhistorie	1 Handelsclasse
5-7 Tydse	4 Handelsclasse.

Tirsdag den 29de Septbr.

9-11 Frans	3 Handelsclasse
9-12 Latin	3 Latinclasse
11-1 Religion	5 Latinclasse
12-1 Frans	6 Latinclasse
3-5 Mathematik	2 Latinclasse
3-5 Regning	4 Handelsclasse
3-6 Latin	4 Latinclasse
5-7 Tydse	2 Handelsclasse
5-7 Frans	5 Latinclasse.

Onsdag den 30te Septbr.

9-11 Frans	1 Handelsclasse
9-11 Religion	2 Handelsclasse
11-1 Mathematik	3 Handelsclasse
11-1 Frans	4 Handelsclasse
3-5 Religion	3 Latinclasse
3-5 Regning	4 Latinclasse
3-6 Mathematik	1 Latinclasse A. og B.
5-7 Electra	1 Latinclasse A.
6-7 Frans	1 Latinclasse B.

Torsdag den 1ste October.

9-11 Frans	2 Latinclasse
9-11 Religion	4 Latinclasse
9-11 Regning	Forberedelsesclasse
11-1 Mathematik	1 Handelsclasse
11-1 Engelsk	3 Handelsclasse
3-5 Latin	1 Latinclasse B.
5-7 Naturhistorie	2 Handelsclasse
5-7 Tydse	4 og 5 Latinclasse.

Fredag den 2den October.

9-11 Hist. og Geogr.	2 Latinclasse
9-11 Dansk	Forberedelsesclasse
11-1 Mathematik	2 Handelsclasse
11-1 Religion	4 Handelsclasse
3-5 Religion	1 Latinclasse A.
3-5 Regning	1 Handelsclasse
3-5 Hist. og Geogr.	3 Handelsclasse
5-7 Mathematik	3 Latinclasse
5-7 Dansk	6 Latinclasse.

Løverdag den 3die October.

9-11 Hist. og Geogr.	4 Latinclasse
9-11 Hist. og Geogr.	4 Handelsclasse
11-1 Engelsk	1 Handelsclasse
11-1 Tydse	6 Latinclasse
3-5 Græst	3 Latinclasse
3-5 Hist. og Geogr.	5 Latinclasse
3-5 Regning	3 Handelsclasse
5-7 Hebraisk	1 Latinclasse A og B.
5-7 Dansk	2 Handelsclasse.

Mandag den 5te October.

9-11 Hist. og Geogr.	1 Handelsclasse A.
9-11 Geographie	Forberedelsesclasse
11-1 Geographie	6 Latinclasse
11-2 Latin	2 Latinclasse
3-5 Tydse og Frans	3 Latinclasse
3-5 Regning	2 Handelsclasse
5-7 Græst	1 Latinclasse A.
5-7 Dansk	4 Handelsclasse.

Torsdag den 8de October.

9-11 Hist. og Geogr.	1 Latinclasse B.
9-11 Hist. og Geogr.	2 Handelsclasse
11-1 Hist. og Geogr.	1 Latinclasse A.
11-1 Religion	2 Latinclasse.

De skriftlige Udarbeidelser foretages i følgende Orden:

Den 28de September.

3-6 Latin	Stil 1 Classe A. og B.
-----------	------------------------

Den 29de September.

3-5 Latin	Stil 5 Classe
3-6 Engelsk	Stil 1 Handelsclasse.

Den 30te September.

9-12 Latin	Stil 2 og 3 Classe
3-5 Tydse	Stil 1 og 2 Handelsclasse

Den 1ste October.

3-6 Dansk	2 og 3 Latinclasse.
-----------	---------------------

Den 2den October.

9-12 Dansk	1 Handelsclasse
9-12 Latin	Stil 4 Latinclasse
3-6 Dansk	2 Handelsclasse
3-6 Dansk	5 Latinclasse.

Den 3die October.

9-12 Dansk	1 Latinclasse A. B.
3-6 Dansk	4 Latinclasse.

Den 5te October.

9-12 Dansk	3 Handelsclasse
3-6 Frans	Stil 1 Handelsclasse.

Den 7de October.

9-12 Religion	1 Latinclasse A. B.
---------------	---------------------

Til at bivaane denne Examen, som holdes i Klareboderne No. 8 paa 1ste Sal, indbydes herved ærbedigst Disciplenes Fædre og Foresatte, samt andre Skolens Velhyndere.

M. Nielsen.